

Jordbruksutskottets betänkande

1981/82: 10

om hälso- och miljöfarliga varor

Motionerna

I motion 1980/81: 272 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om

1. förslag till en ny lag om förhandsprövning av hälso- och miljöfarliga varor enligt vad i motionen anförs,
2. förslag om tillskapande av en tillsynsorganisation som förmår utföra sina uppgifter enligt nämnda lag,
3. förslag till en statlig organisation (institut) för testning av hälso- och miljöfarliga varor enligt vad i motionen anförs.

I motion 1980/81: 582 av Lennart Bladh m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att tillämpningsföreskrifter till kungörelsen (1973: 44) om hälso- och miljöfarliga varor utformas i enlighet med motionens syfte.

I motion 1980/81: 1094 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 5), att riksdagen hos regeringen hemställer att det beslutande organet inom den nya produktkontrollorganisationen skall innefatta ett avgörande inflytande för de anställda som berörs av dess beslut och att uppbyggnaden av produktregistret påskyndas så att uppbyggnadsskedet kan vara avslutat inom en femårsperiod.

I motion 1980/81: 1361 av Bonnie Bernström och Jörgen Ullenhag (båda fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om snara åtgärder för insamling av batterier såsom anförs i motionen.

I motion 1980/81: 1362 av Bonnie Bernström m. fl. (fp) yrkas att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts rörande den tidsplan riksdagen beslutat för borttagande av kadmium i plaster o. d.,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om snara åtgärder mot kadmium i handelsgödsel.

I motion 1980/81: 1378 av Margit Odelsparr m. fl. (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt utredning och förslag till en effektiv kontroll för kosmetiska och hygieniska preparat i enlighet med vad i motionen anförs.

I motion 1980/81: 1379 av Olof Palme m. fl. (s) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 1 och 2), att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen begära att en gift- och kemikommission tillsätts med de uppgifter som anförs i motionen,

2. att hos regeringen begära en tidsplan över arbetet med produktregistrets färdigställande.

I motion 1980/81: 1381 av Börje Stensson och Esse Petersson (båda fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 2), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående märkning av vissa batterier och andra miljöfarliga varor.

I motion 1980/81: 1478 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1980/81: 1475, att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär att förhandsprövning av hälso- och miljöfarliga varor införs och att nödvändiga resurser för detta skapas som finansieras av marknadsföraren.

I motion 1980/81: 1748 av Bonnie Bernström (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

I motion 1980/81: 1768 av Maj Pehrsson och Ulla Ekelund (båda c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för ökad information och skärpt kontroll när det gäller användningen av optiskt vitmedel.

I motion 1980/81: 1774 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till en åtgärdsplan mot användningen av kemikalier i jordbruket.

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till regler för begränsningar i användningen av vissa slag av handelsgödsel.

I motion 1980/81: 1878 av Göran Karlsson m. fl. (s) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1980/81: 1877, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om produktkontrollens organisation.

I motion 1980/81: 1919 av Britta Hammarbacken m. fl. (c) yrkas, med hänvisning till vad som anförts i motion 1980/81: 191, att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en bred översyn av kemikalieanvändningen i samhället.

Gällande ordning

De grundläggande bestämmelserna rörande hanteringen av hälso- och miljöfarliga varor finns i lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor och den till lagen hörande kungörelsen (1973: 334) om hälso- och miljöfarliga varor.

Huvudprincipen i lagstiftningen är att skada på människor eller i miljön genom kemiska produkter skall förebyggas så långt som möjligt. Detta sker på i huvudsak två olika vägar. Dels åläggs var och en som tillverkar, försäljer eller på annat sätt hanterar eller importerar kemiska varor att

vidta de åtgärder och iakttä de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka att varorna får skadliga verkningar. Dels kontrollerar myndigheter verksamheten och kan ingripa med tvångsmedel för att förebygga skadeverkningar. En grundprincip är att redan misstanken om att en kemisk produkt kan vara skadlig för människan eller miljön medför att producenter m. fl. måste vidta försiktighetsmått och att myndighet kan ingripa mot produkten.

Lagen om hälso- och miljöfarliga varor har formen av en central ramförfattning. Den innehåller dels grundläggande bestämmelser om tillverkning, försäljning, annan hantering och import av hälso- och miljöfarliga varor, dels bemyndiganden för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att i olika avseenden utfärda särskilda tillämpningsförfattningar och föreskrifter.

De centrala bedömningarna enligt lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor åvilar produktkontrollnämnden. Nämnden har bl. a. att meddela generella föreskrifter om hantering och import samt att leda, samordna och i stort övervaka produktkontrollen i övrigt. Nämnden handlägger vidare ärenden rörande registrering av bekämpningsmedel och skall därvid bl. a. pröva behovet av villkor och föreskrifter för användningen.

Produktkontrollnämnden, som bl. a. övertagit den tidigare giftnämndens arbetsuppgifter, är i administrativt hänseende knuten till naturvårdsverket. Nämnden är i förhållande till naturvårdsverket helt självständig när det gäller att tillämpa lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Naturvårdsverkets styrelse svarar däremot för frågor om ekonomi och administration som berör produktkontrollnämnden.

Produktkontrollnämnden skall företräda såväl myndighetsintressen som andra intressen. Som självskrivna ledamöter i nämnden ingår cheferna för naturvårdsverket, arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen, livsmedelsverket och konsumentverket. Vidare ingår representanter för arbetstagarerna och näringslivet i nämnden.

För beredning av frågor som produktkontrollnämnden handlägger har vid statens naturvårdsverk inrättats en särskild produktkontrollbyrå.

Det centrala ansvaret för tillsynen över efterlevnaden av lagen och med stöd av denna meddelade föreskrifter har, med visst undantag, arbetarskyddsstyrelsen inom sitt verksamhetsområde och naturvårdsverket i övrigt. Under arbetarskyddsstyrelsen utövas den närmare tillsynen av yrkesinspektionen. I övrigt utövas, med i det följande nämnda undantag, länsstyrelsen den närmare tillsynen inom länet och hälsovårdsnämnden den omedelbara tillsynen inom kommunen. I fråga om transport av hälso- och miljöfarliga varor med luftfartyg eller fartyg utövas tillsyn som här avses av luftfartsverket resp. sjöfartsverket.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande ett antal vid riksmötet 1980/81 väckta motioner rörande kontrollen av hälso- och miljöfarliga varor och därmed sammanhängande frågor.

Produktkontrollens organisation m. m.

Motionerna 1980/81: 272, 1980/81: 1094 yrkande 5, 1980/81: 1379 yrkandena 1 och 2, 1980/81: 1478, 1980/81: 1878 och 1980/81: 1919 berör i olika avseenden produktkontrollens organisation. Motionsyrkandena avser bl. a. skyndsamt förslag om en ny kontrollorganisation, uppbyggnaden av produktregistret, införande av en lag om förhandsprövning av hälso- och miljöfarliga varor, en organisation för testning av hälso- och miljöfarliga varor samt tillsättandet av en gift- och kemikommission. Bland förslagen ingår också tillsättande av en kommitté för formuleringen av en övergripande svensk kemikaliepolitik. Flertalet frågor har under senare år vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning med anledning av väckta motioner i ämnet.

I fråga om *produktkontrollens organisation* må erinras om att den år 1978 tillkallade kommittén (Jo 1978: 06) för översyn av hithörande frågor i juni 1980 i betänkandet (Ds Jo 1980: 4) framlagt förslag till en ny sådan organisation. Som målsättning för en framtida produktkontrollorganisation anger kommittén att organisationen skall skapa förutsättningar för att, så långt som det med hänsyn till uppgiftens omfattning och svårighetsgrad är möjligt, genomföra intentionerna med 1973 års lagstiftning. Härför krävs bl. a. en väsentlig förstärkning av tillsynsverksamheten men också en aktiv produktkontroll från myndigheternas sida i form av anvisningar och generella föreskrifter samt ingripanden mot ämnen och produkter som bedöms innebära särskilt stora risker för människor och/eller miljön. Vidare understryks att tillgången på toxikologiskt utbildad personal och toxikologiska laboratorieresurser behöver förbättras och att det av statsmakterna beslutade produktregistret snabbt måste färdigställas.

Organisatoriskt innebär kommitténs ställningstagande att kommittén förordar att produktkontrollnämnden och produktkontrollbyrån ersätts med ett fristående produktkontrollverk med eget kansli och egna utredningsresurser. Produktkontrollverkets styrelse föreslås få politisk förankring och vidare innehålla företrädare för LO, TCO, SAF och Industriförbundet. Till verket knyts ett expertråd, bestående av forskare samt företrädare för vissa myndigheter, branschorganisationer och fackförbund. Den centrala tillsynen fördelas mellan arbetarskyddsstyrelsen, konsumentverket och naturvårdsverket. Regional och lokal tillsyn avses bli utövad av yrkesinspektionen, länsstyrelserna och hälsovårdsnämnderna. Produktkontrollverket skall samordna tillsynsverksamheten och biträda övriga tillsynsmyndigheter med råd och anvisningar.

Utredningens betänkande har remissbehandlats och ärendet är f. n. föremål för beredning inom jordbruksdepartementet med sikte på att proposition i ämnet så snart som möjligt skall föreläggas riksdagen. Något sådant särskilt uttalande härom, som påyrkas i motion 1980/81: 1878, synes mot bakgrund härav inte erforderligt från riksdagens sida. Motionen avstyrks därför.

I avvaktan på resultatet av pågående beredning finner utskottet inte anledning för riksdagen att nu gå in på den närmare utformningen av styrelsen för den nya produktkontrollmyndigheten. Yrkande 5 i motion 1980/81: 1094 bör därför, såvitt avser denna fråga, lämnas utan ytterligare åtgärd.

Beträffande *produktregistret* har utskottet tidigare framhållit att nyssnämnda register kommer att få en avgörande betydelse för uppnåendet av målen för produktkontrollen. Det är främst produktkontrollnämnden som har att ta ställning till registrets närmare utformning och uppbyggnad. Utskottet har dock i flera sammanhang understrukit vikten av att det fortsatta arbetet med produktregistret bedrivs så att det snarast kommer till praktisk användning. Samtidigt har utskottet med skärpa framhållit nödvändigheten av att registret kan utnyttjas så att skyddsombuden på effektivaste möjliga sätt bereds tillgång till för deras verksamhet relevanta uppgifter ur registret.

Dessa uttalanden äger naturligtvis alltjämt full giltighet.

Den första etappen av produktregistrets uppbyggnad genomfördes under år 1979. Därvid anmäldes drygt 100 000 kemiska produkter till registret av ca 500 företag. I en andra etapp byggs registret ut med uppgifter om anmälda produkters sammansättning och om andra förhållanden i fråga om produkterna som är av betydelse från hälso- och miljösynpunkt. På produktkontrollnämndens förslag fastställde regeringen i mars 1979 vissa föreskrifter om den närmare utformningen av ett första steg av den andra etappen. Föreskrifterna innebar att deklaraionsplikt i det första steget infördes för ett begränsat antal produkter, främst s. k. baskemikalier.

I samband med fastställelsen av föreskrifterna uppdrog regeringen åt produktkontrollnämnden att mot bakgrund av de erfarenheter som görs under det första steget redovisa ett närmare program för kommande steg i registrets uppbyggnad. I produktkontrollnämndens uppdrag ingår vidare att närmare utreda på vilket sätt andra myndigheter skall få tillgång till behövlig information från registret.

Enligt vad utskottet erfarit kommer produktkontrollnämnden att i slutet av innevarande år redovisa det begärda programmet för registrets fortsatta uppbyggnad.

Frågan om produktregistrets fortsatta uppbyggnad har även behandlats av den i det föregående nämnda kommittén (Jo 1978:06) för översyn av produktkontrollens organisation.

Kommittén framhåller för sin del att ett väl fungerande produktregister är ett viktigt hjälpmedel i produktkontrollverksamheten. Kommittén förutsätter att den av regeringen begärda redovisningen av ett program för registrets fortsatta uppbyggnad sker skyndsamt och att uppbyggnadsarbetet därefter, i enlighet med riksdagens uttalade önskemål, bedrivs på sådant sätt att ett fullständigt produktregister färdigställs så snabbt som det över huvud taget är möjligt. Uppbyggnadsarbetet bör ske så att registret kan utnyttjas successivt i vad avser den information som efter hand omfattas av registreringen. Härvid bör enligt kommitténs mening vissa av riksrevisionsverket (RRV) i ämnet framförda synpunkter beaktas. I fråga om produktregistret framhåller RRV bl. a. att den stora mängden data gör det nödvändigt att prioritera mycket hårt, när man skall avgöra vilka produkter och vilka data om varje produkt som skall registreras. Produktkontrollnämnden bör enligt RRV överväga möjligheterna att utveckla ett mindre omfattande produktregister av generell karaktär och komplettera detta med olika specialundersökningar. Kommittén utgår vidare från att blivande tillämpningsbestämmelser till den av riksdagen nyligen antagna lagstiftningen om handlingssekretess och tystnadsplikt får en utformning som underlättar både uppbyggnaden och användningen av produktregistret.

Mot bakgrund av här angivna förhållanden finner utskottet i motionerna 1980/81:1094 yrkande 5 och 1980/81:1379 yrkande 2 framlagda förslag rörande det fortsatta färdigställandet av produktregistret inte påkalla någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Frågan om skärpt miljökontroll innebärande krav på *förhandsprövning av vissa hälso- och miljöfarliga varor* har flera gånger behandlats av riksdagen utan att föranleda någon ytterligare åtgärd. I väckta motioner har hänvisats till motsvarande lagstiftning i USA.

Vid behandlingen av motionsyrkandena har utskottet framhållit att lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor självfallet bör utformas på ett sätt som vid tillämpningen medger en så effektiv produktkontroll som möjligt. Detta har också varit tanken med den moderna svenska lagstiftningen på området som gällt fr. o. m. den 1 juli 1973. Mycket hänger emellertid på hur tillämpningen sker, och där kräver, som utskottet i olika sammanhang anfört, den snabba utvecklingen på förevarande område ett oavlatligt framflyttande av positionerna från de produktkontrollerande samhällsorganens sida.

Vad gäller den nya amerikanska lagstiftningen på området har utskottet tidigare vitsordat att ambitionerna får anses högt ställda. Tillverkarna åläggs sålunda en generell anmälningsplikt före igångsättning av kommersiell produktion av nytt kemiskt ämne eller produktion av redan existerande ämne inom väsentligt ändrat användningsområde. Den prövning av hithörande frågor genom det amerikanska naturvårdsverkets försorg som

kontrollsystemet kräver synes dock förutsätta att betydande såväl forsknings- som kontrollresurser ställs till berörda samhällsorgans förfogande. Utan erforderliga sådan resurser, såväl på det personella som på det materiella planet, riskerar givetvis, har utskottet emellertid framhållit, ett aldrig så ambitiöst utformat regelsystem att bli en pappersprodukt. Sammanfattningsvis har utskottet konstaterat – med instämmande i tidigare aktuella motioners syfte – att den svenska miljökontrollagstiftningen i sin nuvarande utformning får anses väl avvägd med hänsyn till de möjligheter som i vårt land f. n. står till buds för en utbyggnad av förevarande kontrollverksamhet. I sammanhanget har också hänvisats bl. a. till beslutade organisationsförändringar vid naturvårdsverket och till det produktregister som väntades bli färdigställt.

Hithörande spörsmål har även tagits upp av kommittén för översyn av produktkontrollorganisationen. Enligt kommitténs mening talar starka skäl för att ett anmälningsförfarande beträffande nya kemiska ämnen kommer till stånd i Sverige. Emellertid anser kommittén att det ännu bör anstå någon tid – förslagsvis till den 1 januari 1983 – innan anmälningsplikt föreskrivs. Skälet härför är främst att anmälningsförfarandet inte bör införas samtidigt med en större omorganisation av produktkontrollmyndigheterna, eftersom förfarandet ställer stora krav på prövningsmyndigheten vars kapacitet i första hand bör utnyttjas för produktkontroll enligt nuvarande bestämmelser. Beaktas bör också att anmälningsförfarandet får ett begränsat värde innan prövningsmyndigheten har tillgång till ett fungerande produktregister som gör det möjligt att kontrollera om anmälningsplikt föreligger.

Utskottet finner med anledning av vad här anförts att motionerna 1980/81: 272 och 1980/81: 1478 inte bör föranleda någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Vad gäller motionsyrkandet om inrättande av en *gift- och kemikommission* får utskottet erinra om att motsvarande motionsyrkanden de tre senaste åren inte har ansetts böra föranleda särskild åtgärd av riksdagen med hänvisning till den tidigare berörda översynen av den statliga organisationen på produktkontrollområdet. När frågan föregående höst senast behandlades av riksdagen (JoU 1980/81: 2) vitsordade utskottet värdet av att de problem som tas upp i nu berört avseende ägnades uppmärksamhet. Bl. a. syntes det angeläget att berörda frågor noggrant prövades i den kommande beredningen inom regeringskansliet av föreliggande organisationsförslag. Utskottet förutsatte också att så skulle komma att ske utan att riksdagen gjorde något särskilt påpekande härom.

På grund härav finner utskottet inte erforderligt att påyrka något särskilt initiativ från riksdagens sida med anledning av motion 1980/81: 1379 i förevarande del (yrkande 1).

I avvaktan på resultatet av nyss berörda överväganden i organisations-

frågan är utskottet inte heller berett att nu förorda någon riksdagens ytterligare åtgärd med anledning av det i motion 1980/81:1919 framförda yrkandet om en översyn av kemikalieanvändningen i samhället.

Användningen av vissa produkter

Yrkanden om förbud mot användningen av vissa miljöfarliga produkter eller krav på särskilda åtgärder i fråga om hanteringen av sådana produkter förs fram i följande åtta motioner.

I motionerna 1980/81:582, 1980/81:1361, 1980/81:1362 och 1980/81:1381 yrkande 2 föreslås olika åtgärder som har samband med strävandena att motverka den ökande ansamlingen av kadmium i miljön. Ett par av motionerna, 1980/81:1361 och 1980/81:1381, berör i sammanhanget motsvarande problem på kvicksilverområdet.

Årstående motioner berör hanteringen av kosmetika och hygieniska preparat (1980/81:1378), klorerade paraffiner (1980/81:1748), optiska vitmedel (1980/81:1768) samt slutligen kemikalieanvändningen i jordbruket m. m. (1980/81:1774).

Motioner syftande till förbud mot eller andra ingripanden i fråga om användningen av vissa produkter har upprepade gånger prövats av riksdagen. I enlighet med de principer för kontrollen av hälso- och miljöfarliga varor som inledningsvis redovisats har riksdagen funnit att avgörandet i de berörda frågorna bör tillkomma regeringen och vederbörande myndigheter, i första hand produktkontrollnämnden. Ifrågavarande motionsyrkanden har därför i allmänhet inte ansetts påkalla någon särskild åtgärd från riksdagens sida. I några fall har dock riksdagen ansett sig böra i skrivelse till regeringen särskilt understryka sina synpunkter i det aktuella ämnet, se t. ex. JoU 1976/77:10 (freoner), JoU 1976/77:31 (vissa fenoxisyror), JoU 1978/79:23 (klorerade paraffiner) och JoU 1979/80:45 (kadmium).

Beträffande *kadmium* får erinras om att regeringen på produktkontrollnämndens förslag genom en förordning den 30 augusti 1979 (1979:771) beslöt att förbjuda användning av kadmiumämne (dvs. metallen kadmium eller en kemisk förening vari metallen ingår) för ytbehandling eller som stabilisator eller som färgämne. Genom beslutet utvidgades kungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor till att omfatta förbud mot industriell användning av kadmium i nämnda hänseende och mot import av varor som innehåller kadmiumämne för samma ändamål. Produktkontrollnämnden fick under vissa omständigheter meddela dispens från förbudet. Förbudet skulle träda i kraft den 1 juli 1980.

Under hösten 1979 visade kartläggningar som genomfördes med anledning av förbudet såväl inom näringslivet som inom produktkontrollbyrån att kadmiumförekomsten i samhället och framför allt dess spridning är mycket mer omfattande än vad som kunde förutses när förbudet beslutades. I skrivelse till regeringen i januari 1980 framhöll produktkontroll-

nämnden att omställningsproblemen för näringslivet under en övergångstid och de administrativa problem som av detta skäl kunde förväntas förutsågs bli så omfattande att ett ikraftträdande av förbudet den 1 juli 1980 inte längre syntes realistiskt. På produktkontrollnämndens förslag beslöt regeringen skjuta upp kadmiumförbudets ikraftträdande. Genom förordning den 21 februari 1980 (SFS 1980: 84) ändrades det tidigare beslutet så till vida att förbudet fram till utgången av juni månad 1982 enbart gäller sådan användning eller import som produktkontrollnämnden meddelar särskilda föreskrifter om. För det stora flertalet produkter torde således gälla att kadmiumförbudet träder i kraft först den 1 juli 1982.

I betänkandet JoU 1979/80: 45 med anledning av vissa förra året väckta motioner om användningen av kadium underströk utskottet kraftigt det angelägna i att den reviderade tidsplanen för förbudets ikraftträdande verkligen fullföljdes och att den förlängda respit som näringslivet erhållit för en anpassning till de nya bestämmelserna utnyttjades så effektivt som möjligt från såväl näringslivets som de produktkontrollerande myndigheternas sida. Det anförda innebar bl. a. att de möjligheter som förelåg att med verkan redan fr. o. m. den 1 juli 1980 vidta åtgärder mot användningen av kadmium borde tillvaratas i största möjliga utsträckning. Härigenom skapades förutsättningar för ett smidigt och effektivt genomförande av det generella förbudet. Utskottet förutsatte att regeringen i detta sammanhang beaktade i vad mån produktkontrollnämnden behövde tillföras ytterligare resurser för att lösa sina uppgifter i åsytat hänseende.

Vad utskottet anført gav riksdagen som sin mening regeringen till känna. På grundval av samma betänkande begärde riksdagen vidare på utskottets förslag att regeringen lämnade riksdagen någon form av samlad redovisning av hittills gjorda insatser och vilka ytterligare åtgärder som regeringen var beredd att vidta för att motverka olägenheterna med kadmiumhanteringen. Detta torde lämpligen kunna ske i form av ett åtgärdsprogram, som borde föreläggas riksdagen före utgången av år 1981. Vid utformningen av detta program borde bl. a. synpunkterna i förra året behandlade motioner tjäna som vägledning. Detta innebar t. ex. att möjligheterna till en sänkning av kadmiumhalten i handelsgödsel borde beaktas, liksom sambandet mellan försurningen av åkerjorden och växternas benägenhet att ta upp kadmium. Vidare borde programmet omfatta åtgärder för utökade kadmiumtester av spannmål och grönsaker. Också arbetarskyddsaspekter torde böra beaktas. Särskild uppmärksamhet borde ägnas frågan om fastställande av ett gränsvärde för intag av kadmium i födan.

Mot bakgrund av förra årets riksdagsuttalanden gav regeringen produktkontrollnämnden i uppdrag att senast den 1 juli 1981 redovisa de åtgärder som vidtagits för att begränsa användningen av kadmium samt de fortsatta åtgärder som behövs för att motverka olägenheterna med kadmiumhanteringen. Uppdraget har av produktkontrollnämnden redovisats i en skrivelse till regeringen den 30 juni 1981. Nämnden redogör för de åtgärder som

vidtagits för att begränsa användningen av kadmium samt minska de hälso- och miljöproblem som användningen av kadmium medför. Skrivelsen berör kadmiumfrågan under följande avsnitt, nämligen

åtgärder mot kadmium i ackumulatorer och batterier,
åtgärder mot spridning av kadmium via handelsgödsel,
undersökningar och rekommendationer beträffande kadmium i livsmedel,

åtgärder mot kadmium inom arbetarskyddets område,
aktuella forskningsprojekt i fråga om kadmium samt
internationellt samarbete i kadmiumfrågan.

Produktkontrollnämndens skrivelse har remissbehandlats och är f. n. föremål för beredning inom jordbruksdepartementet. Ärendet kommer enligt vad utskottet erfarit att vid instundande årsskifte redovisas för riksdagen.

I fråga om den aktuella utvecklingen på kadmiumområdet kan nämnas att naturvårdsverkets tidning Miljöaktuellt nr 5 1981 (maj 1981) innehåller en artikel vari anförs att den svenska industrin praktiskt taget har slutat att använda kadmium. I importerade varor förekommer det dock nästan lika mycket som tidigare. Den största förbrukaren av kadmium är troligen bilindustrin. Den svenska bilindustrin har emellertid minskat sin kadmiumförbrukning väsentligt och använder nu bara en fjrtiondel av vad den utländska använder. Plastindustrin använder också mycket mindre kadmium nu och väntas i stort sett att ha slutat att använda kadmium när förbudet träder i kraft sommaren 1982, utom i vissa plastartiklar avsedda att användas utomhus.

Utskottet vill för sin del hälsa med tillfredsställelse att strävandena att begränsa kadmiumanvändningen redan synes ha haft vissa positiva effekter. Otvivelaktigt återstår dock ännu mycket att göra, inte minst på det internationella planet, innan förhållandena på förevarande område blir sådana, att utvecklingen kan hållas inom erforderlig kontroll.

Som förut angivits avser regeringen i enlighet med riksdagens förra året uttalade önskemål att senare under detta riksmöte förelägga riksdagen ett samlat program till åtgärder i syfte att begränsa användningen av kadmium. I avvaktan härpå finner utskottet inte anledning att påfordra någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 1980/81: 1362 eller motionerna 1980/81: 1361 och 1980/81: 1381, såvitt de båda sistnämnda avser insamling och märkning av kadmiumbatterier.

I motion 1980/81: 582 har uttryckts farhågor för att tillämpningen av kadmiumförbudet kommer att skapa betydande svårigheter för vissa delar av det svenska näringslivet. I anslutning härtill vill utskottet nämna att inom produktkontrollbyrån utarbetats vissa förslag till generella undantag och riktlinjer för dispenser från förbudet. Beslut i ärendet har på grundval härav fattats av produktkontrollnämnden i början av denna månad. Enligt vad utskottet inhämtat torde nämndens beslut vara ägnat att i betydande

grad tillgodose synpunkter som framförs i motionen. I avvaktan på erfarenheterna av produktkontrollnämndens beslut synes någon riksdagens ytterligare åtgärd med anledning av motion 1980/81: 582 inte böra påfordras.

I motionerna 1980/81: 1361 och 1980/81: 1381 tas även upp frågor rörande insamling och märkning av *kvicksilverbatterier* m. m. Med anledning härav får utskottet erinra om att hanteringen av sådana batterier förra året behandlades av riksdagen med anledning av motionsyrkanden i ämnet (JoU 1979/80: 40).

I sammanhanget redovisades att en frivillig överenskommelse träffats mellan vederbörande myndigheter och företrädare för batteribranschen om återtagande av kvicksilverbatterier från allmänheten. Vidare redovisades att en av den nordiska ämbetsmannakommittén för miljövärdfrågor föranstaltad utredning bl. a. behandlat frågan om märkning av batterier.

Utskottet framhöll att det var angeläget att snara och verkningsfulla åtgärder vidtogs så att utsläpp av giftiga tungmetaller i miljön minimeras. Det var bl. a. viktigt att berörda myndigheter tillsammans med vederbörande tillverkare och avnämare av produkter som innehåller kvicksilver följde det arbete som påbörjats genom frivilliga överenskommelser och genom rapporten från den nordiska ämbetsmannakommittén. Utskottet utgick från att den verksamhet som pågick på förevarande område skulle komma att resultera i åtgärder som var ägnade att tillgodose det huvudsakliga syftet i då föreliggande motionsyrkanden. Motionerna ansågs besvarade med vad utskottet anfört.

Enligt vad utskottet inhämtat fungerar insamlingsverksamheten när det gäller kvicksilverbatterier i allt väsentligt såsom avsetts i den träffade överenskommelsen mellan branschen och kontrollmyndigheterna. Från produktkontrollorganens sida har man under det senaste året hittills i hög grad nödgats koncentrera arbetet på kadmiumfrågor. I och med att det förberedande arbetet med ett åtgärdsprogram på kadmiumområdet slutförts avser man emellertid enligt vad utskottet erfarit att från produktkontrollmyndigheternas sida sätta in ytterligare resurser i arbetet på att bl. a. göra insamlingen av kvicksilverbatterier m. m. ännu effektivare än f. n.

Utskottet vill ånyo understryka sina tidigare uttalanden om bl. a. angelägenheten av snara och verkningsfulla åtgärder i syfte att minimera utsläpp av giftiga tungmetaller i miljön. Med hänsyn till vad i det föregående anförts finner utskottet dock att motionerna 1980/81: 1361 och 1980/81: 1381 inte heller i nu ifrågakommande avseenden bör påkalla någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Motioner rörande kontrollen av *optiska vitmedel* och *klorerade paraffiner* behandlades av riksdagen senast år 1979 (JoU 1978/79: 23). Motionerna föranledde ingen annan åtgärd än att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet understrukit om det angelägna i fortsat-

ta forskningsinsatser i syfte bl. a. att förbättra möjligheterna att kontrollera förekomsten av klorparaffiner i miljön. Riksdagsskrivelsen har överlämnats till produktkontrollnämnden. Ett stort forskningsprojekt ingår f. n. i de prioriterade uppgifterna vid naturvårdsverkets brackvattentoxikologiska laboratorium.

Frågan om kontroll och tillsyn när det gäller *kosmetika och hygieniska medel* har tagits upp i en framställning av produktkontrollnämnden till regeringen. Förslaget innebär att socialstyrelsen skulle överta ansvaret för vissa uppgifter. Ärendet bereds f. n. inom jordbruksdepartementet i anslutning till föreliggande organisationsförslag på produktkontrollområdet.

Vid nyss berörda riksdagsbehandling av vissa motioner rörande optiska vitmedel och klorerade paraffiner framhöll utskottet att utskottet självfallet ansåg det angeläget att de varor och ämnen som åsyftades i de då aktuella motionerna ägnades uppmärksamhet i samband med den kontrollverksamhet som sker i enlighet med lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor. Vid den avvägning mellan å ena sidan riskerna med en vara och å andra sidan behovet av varan som innefattas i nyssnämnda kontrollverksamhet fanns enligt utskottets mening skäl till restriktivitet när det gällde tillsatser till konsumentprodukter m. m. vars huvudsakliga effekt ligger på det kosmetiska planet. Sådana tillsatser kan t. ex. bestå av parfym, färgämnen och vitmedel. Utskottet utgick från att de produktkontrollerande organen noga följde utvecklingen på hithörande område och vidtog de åtgärder som befanns erforderliga.

Nyssnämnda av riksdagen godkända uttalanden av utskottet synes med tiden ha fått allt större giltighet. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida finner utskottet dock inte nödvändig med anledning av de i år ånyo väckta motionerna i ämnet, 1980/81: 1748 och 1980/81: 1768.

Med hänsyn till pågående överväganden inom regeringskansliet anser utskottet inte heller motion 1980/81: 1378 om kontrollen av vissa kosmetiska och hygieniska preparat böra föranleda någon ytterligare riksdagens åtgärd.

Vad gäller användningen av *kemikalier i jordbruket m. m.* får erinras om att den hösten 1979 tillsatta kommittén (Jo 1979: 09) om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket har som en huvuduppgift att studera konsekvenserna i olika avseenden av en minskad användning av kemiska preparat i jord- och skogsbruket m. m. Kommitténs uppdrag omfattar såväl användningen av bekämpningsmedel som användningen av handsgödselmedel.

Riksdagen behandlade under riksmötet 1979/80 en motion med yrkande om förbud mot användning av gifter i jordbruket m. m. Riksdagen beslöt då på utskottets förslag att förorda att motionen tillsammans med vissa andra motioner överlämnades till nyssnämnda kommitté om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket m. m. Kommittén beräknas under

detta budgetår lägga fram ett betänkande om effekterna av handelsgödsel och bekämpningsmedel i jordbruk och trädgårdsnäring.

Hösten 1978 uttalade sig riksdagen för att några då aktuella motioner rörande frågan om användning av handelsgödselmedel och kemiska bekämpningsmedel i jord- och skogsbruket skulle överlämnas till den sagda år tillsatta naturresurs- och miljöutredningen (JoU 1978/79: 16).

Med hänvisning till vad här anförts föreslår utskottet att motion 1980/81: 1774 lämnas utan åtgärd från riksdagens sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *ny produktkontrollorganisation*
att riksdagen avslår
 - a) motion 1980/81: 1094 yrkande 5 i förevarande del,
 - b) motion 1980/81: 1878,
2. beträffande *tillsättande av en gift- och kemikaliekommision*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1379 yrkande 1,
3. beträffande *översyn av kemikalieanvändningen*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1919,
4. beträffande *förhandsprövning av hälso- och miljöfarliga varor*
att riksdagen avslår motionerna 1980/81: 272 och 1980/81: 1478,
5. beträffande *uppbyggnaden av produktregistret*
att riksdagen avslår
 - a) motion 1980/81: 1094 yrkande 5 i förevarande del,
 - b) motion 1980/81: 1379 yrkande 2,
6. beträffande *användningen av kadmium*
att riksdagen lämnar utan ytterligare åtgärd
 - a) motion 1980/81: 582,
 - b) motion 1980/81: 1361 i förevarande del,
 - c) motion 1980/81: 1362,
 - d) motion 1980/81: 1381 yrkande 2 i förevarande del,
7. beträffande *hanteringen av kvicksilverbatterier m. m.*
att riksdagen lämnar utan ytterligare åtgärd
 - a) motion 1980/81: 1361 i återstående del,
 - b) motion 1980/81: 1381 yrkande 2 i återstående del,
8. beträffande *klorerade paraffiner*
att riksdagen lämnar motion 1980/81: 1748 utan ytterligare åtgärd,
9. beträffande *optiska vitmedel*
att riksdagen lämnar motion 1980/81: 1768 utan ytterligare åtgärd,
10. beträffande *kosmetiska och hygieniska preparat*
att riksdagen lämnar motion 1980/81: 1378 utan ytterligare åtgärd,

11. beträffande *användningen av kemikalier i jordbruket*
att riksdagen lämnar motion 1980/81:1774 utan ytterligare åtgärd.

Stockholm den 17 november 1981

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Arne Andersson i Ljung (m), Maj Britt Theorin (s)*, Börje Stensson (fp), Grethe Lundblad (s), Hans Wachtmeister (m)*, Åke Wictorsson (s), Gunnar Olsson (s), Sven Eric Lorentzon (m), Håkan Strömberg (s), Märta Fredrikson (c), Martin Segerstedt (s), Lennart Brunander (c), Kerstin Sandborg (fp) och Jan Fransson (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservationer

1. Produktkontrollens organisation m. m. (mom. 1 b, 2, 3 och 5)

Maj Britt Theorin, Grethe Lundblad, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Martin Segerstedt och Jan Fransson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utredningens betänkande" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utredningens betänkande har remissbehandlats och ärendet är f. n. föremål för beredning inom jordbruksdepartementet. Utskottet anser för sin del det vara angeläget att regeringen nu skyndsamt utarbetar förslag till produktkontrollens organisation. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vad här anförts innebär bl. a. att utskottet ansluter sig till synpunkter som framförts i motion 1980/81:1878 i förevarande avseende. Motionen tillstyrks således i motsvarande del.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill för sin del understryka vikten av att samhället äger en god överblick över de kemiska ämnen och produkter som förekommer i arbetslivet och på marknaden. Forskningsinsatserna måste intensifieras och kontrollfunktionerna byggas ut. Det finns i förevarande sammanhang skäl att ånyo med skärpa understryka riksdagens tidigare flera gånger uttryckta önskemål om snabbast möjliga uppbyggnad av ett fullständigt produktre-

gister. Alla åtgärder som kan underlätta framtagandet av registret bör vidtas. I motion 1980/81: 1379 föreslås att riksdagen hos regeringen begär en tidsplan över arbetet med produktregistret. Utskottet ansluter sig till motionärernas förslag härvidlag. En sådan framställning från riksdagens sida bör också vara ägnad att tillgodose syftet med i motion 1980/81: 1094 framförda önskemål om påskyndande av arbetet med uppbyggnaden av produktregistret.

Vad utskottet här med anledning av motion 1980/81: 1094 yrkande 5 i förevarande del och med bifall till motion 1980/81: 1379 yrkande 2 anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Vad gäller" och på s. 8 slutar med "i samhället" bort ha följande lydelse:

I fråga om det i motion 1980/81: 1379 framförda förslaget om inrättande av en gift- och kemikommission finner sig utskottet i allt väsentligt kunna ansluta sig till de synpunkter som anförs i motionen. Som motionärerna anför måste utgångspunkten för arbetet med den kemiska miljön vara att människor och miljö inte skall komma till skada genom användningen av kemiska ämnen. Tillverkare och importörer måste ta ansvar för att deras produkter inte ger upphov till sådana skador. Samhället skall tillse att de uppfyller sitt ansvar. För att fullfölja denna tillsyn måste samhället ta ett ökat ansvar för vilka kemiska ämnen och produkter som skall få användas samt för att de människor som kommer i kontakt med dessa ämnen har tillräcklig information och kunskap för att kunna hantera dem på ett säkert sätt.

Det är nu angeläget att anlägga en helhetssyn – vari inbegrips både arbetsmiljön och den yttre miljön – på de problem som användningen av kemikalier medför. Gällande lagstiftning bör ses över och skärpas. Brister-na måste rättas till. Kraven på forskningsinsatser bör redovisas och program för det framtida arbetet upprättas. Kontroll- och laboratoriefunktioner behöver ses över och behoven av åtgärder redovisas. Administrationen bör granskas och möjligheterna till samordning undersökas.

Av det föregående framgår att det som motionärerna anför finns anledning att på bred front angripa de problem som den alltmer ökande användningen av kemiska ämnen leder till. Det krävs härvid att en mängd åtgärder på vitt skilda fält sätts in. För att åtgärderna verkligen skall ge resultat måste dock en effektiv samordning av insatserna komma till stånd. Den erforderliga överblicken av det kemiska området i hela dess vidd saknas f. n. En kommission av det slag som förordas i motionen bör här otvivelaktigt kunna göra betydande insatser. Utskottet föreslår mot bakgrund av det anförda att riksdagen med anledning av motion 1980/81: 1379 yrkande 1 uttalar sig för att regeringen tillsätter en gift- och kemikommission med de uppgifter som redovisats i det föregående. Genom ett beslut i angiven riktning och vad i övrigt sägs i utskottets betänkande får även syftet med motion 1980/81: 1919 i allt väsentligt anses tillgodosett.

Vad utskottet sålunda med bifall till motion 1980/81: 1379 yrkande 1 och med anledning av motion 1980/81: 1919 anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 b, 2, 3 och 5 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *ny produktkontrollorganisation*
b) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet med bifall till motion 1980/81: 1878 anfört,
2. beträffande *tillsättande av en gift- och kemikommission* att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet med bifall till motion 1980/81: 1379 yrkande 1 anfört,
3. beträffande *översyn av kemikalieanvändningen* att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet med anledning av motion 1980/81: 1919 anfört,
5. beträffande *uppbyggnaden av produktregistret* att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet med anledning av motion 1980/81: 1094 yrkande 5 i förevarande del och med bifall till motion 1980/81: 1379 yrkande 2 anfört,

2. Hanteringen av kvicksilverbatterier m. m.

Börje Stensson och Kerstin Sandborg (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Enligt vad" och slutar med "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Från produktkontrollorganens sida har man under det senaste året hittills i hög grad koncentrerat arbetet på kadmiumfrågor. I och med att det förberedande arbetet till ett åtgärdsprogram på kadmiumområdet slutförts avser man emellertid enligt vad utskottet erfarit, att från produktkontrollmyndigheternas sida sätta in ytterligare resurser i arbetet på att bl. a. göra insamlingen av kvicksilverbatterier m. m. mer effektiv.

Utskottet vill ånyo understryka sina tidigare uttalanden om bl. a. angelägenheten av snara och verkningsfulla åtgärder i syfte att minimera utsläpp av giftiga tungmetaller i miljön.

Utskottet vill också, i anslutning till vad som anförts i motion 1980/81: 1361, understryka att insamlingen av batterier, trots att ett antal åtgärder vidtagits, ännu inte fungerar tillfredsställande. Enligt vad utskottet inhämtat fungerar visserligen insamlingsverksamheten när det gäller kvicksilveroxidbatterier i allt väsentligt såsom avsetts i den träffade överenskommelsen mellan branschen och kontrollmyndigheterna. Såsom också påpekas i motionen omfattar insamlingsverksamheten inte en annan form av kvicksilverhaltiga batterier, s. k. alkaliska brunstensbatterier. En icke obetydlig utspridning av kvicksilver i miljön sker dock genom dessa batterier, vilka också synes vara på väg att bli vanligare. Även när det

gäller batterier som innehåller kadmium kan konstateras att insamlingsverksamheten fungerar otillfredsställande, och att huvuddelen av dessa batterier hamnar i hushållssoporna, vilket leder till miljöproblem.

Mot denna bakgrund anser utskottet att regeringen bör överväga de åtgärder för insamling, hantering och återvinning av miljöfarliga batterier som föreslås i motion 1980/81: 1361.

Därvidd uppkommer också frågan om märkning av batterier. De tekniska, ekonomiska och miljömässiga fördelar som står att vinna genom klara regler för märkning av vissa miljöfarliga produkter finns redovisade i motion 1980/81: 1381.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att ökad uppmärksamhet bör ägnas frågan om att underlätta återvinning och förebygga ovarsam hantering av miljöfarliga produkter genom att förbättra märkningen av desamma.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1980/81: 1361 och 1980/81: 1381, yrkande 2 i återstående delar, bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *hanteringen av kvicksilverbatterier m. m.* att riksdagen med bifall till motion 1980/81: 1381 yrkande 2 i återstående del och med anledning av motion 1980/81: 1361 i återstående del ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

